

2017-06-19

YTTRANDE
MSN 2015/122-871Bygglovenheten
Nacka kommun

Yttrande angående ansökan om rivningslov för den s.k. provrumsbyggnaden, fastigheten Sicklaön 145:16, Järla f.d. industriområde

Bakgrund

Bygglovenheten har begärt kommunantikvariens synpunkter angående ansökt rivningslov avseende den s.k. provrumsbyggnaden på fastigheten Sicklaön 145:16. Fastigheten ligger inom Järla f.d. industriområde som är utpekad i kommunens kulturmiljöprogram.

Fastigheten Sicklaön 145:16 omfattas av detaljplan DP 236 som vann laga kraft den 20 juni 2000. Till grund för planarbetet låg bland annat en bebyggelseinventering, utförd av Antikvariska konsultbyrån 1988. Inventeringen bygger på en klassificering av bebyggelsen i fyra bevarandeklasser, varav klass "A" hör till de mest kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna. Byggnaden på fastigheten Sicklaön 145:16 har, enligt inventeringen, klassificerats med "A". Byggnaden omfattas trots det inte av skydds- eller varsamhetsbestämmelser i gällande detaljplan.

Historik

Byggnaden på rubricerad fastighet uppfördes år 1896 som provrumsbyggnad åt omkringliggande fabriker. Provrumsbyggnaden uppfördes på betryggande avstånd från maskinverkstaden, längre ner mot vattnet av "rohbau", med synligt rött tegel i kryssförband med inslag av mönstermurning. Fasaderna var försedda med stora spröjsade industrifönster av järn och taket var försett med lanterniner övernocken. Byggnaden är en typisk representant för det sena 1800-talets låga verkstadsbyggnader.

Ursprungligen hade kraftanläggningen sin plats i de tre flyglarna mot vattnet. Elektriciteten som alstrades användes främst inom byggnaden som kraftöverföring, belysning samt för uppvärmning av lödapparater, limkokning m.m. Därutöver användes den till belysning av andra delar av fabriken. Dessutom kunde elektricitet hyras ut till de andra verksamheterna inom industriområdet. Byggnadens interiör bestod av ett pumprum, maskinrum, ångpannerum, snickarverkstad, provrum och gjuteri. Maskinrummet innehöll fyra stycken ”de Laval-system”. Systemen alstrade elektricitet för belysning och/eller kraft. Väster om maskinrummet, låg pumprummet med tre pumpar. De pumpade, via en underjordisk kanal till Järla sjö, upp vatten för hela anläggningen. Där ovan fanns cisterner och reservoarer samt en kontorsvind. Där fanns även det s.k. sprängrummet, där man provade turbiner i överhastighet. Sprängrummet var invändigt klätt med grova stockar som lindrade eventuell sprängverkan.

Kulturhistoriskt värde

Rubricerad byggnad har, precis som många andra industrifastigheter, byggts om och till genom årens lopp, i syfte att anpassa byggnaden till industriproduktionens behov. Bland annat byggdes ångpannerummet till under 1950-talet.

Trots de anpassningar som gjorts av byggnaden i ambition att använda och återanvända de lokaler man haft, har byggnaden behållit sina huvudsakliga karaktärsdrag från 1800-talets slut. Således är den långsträckta byggnadsvolymen, den karaktäristiska formen för det sena 1800-talets verkstadsbyggnader, bevarad. Byggandets fasader uppvisar även flera ursprungliga karaktärsdrag såsom det bara teglet med dess förband och mönstermurning, stensockeln, liksom de stickbågiga fönstren.

Byggnaden är idag en av de industribyggnader som bidrar till områdets karaktär som historiskt industriområde. Provrumbyggnaden utgör därför en betydelsefull del av områdets miljöskapande värden. Byggnaden utgör tillsammans med den övriga industribebyggelsen en viktig pedagogisk länk för att förstå den f.d. industriverksamheten. Här producerades hela industriområdets kraft; ånga, elektricitet och vatten. Kraftproduktionen var hela industrins hjärta.

Nacka kommun har en tydlig historisk identitet tack vare de industriella etableringarna som skedde utmed såväl farleden som Saltsjöbanan under 1800-talets slut. Idag finns ännu ett antal industriella kulturmiljöer som vittnar om detta och tillför kommunen sin säregna karaktär. Bevarade kulturmiljöer med sina historiska byggnader utgör omistliga delar för den kommunala identiteten. Järla f.d. industriområde är utpekat som en värdefull kulturmiljö enligt kulturmiljöprogrammet. Orsaken till det är områdets betydelse för kommunens historiska framväxt.

Sammantaget bevarar byggnaden byggnadshistoriska, arkitekturhistoriska, industri- och teknikhistoriska, liksom produktionstekniskt värden. Byggnadens kulturhistoriska värden förstärks tack vare att den ligger inom en helhetsmiljö.

Synpunkter

Industribyggnaderna i Järla belyser en mycket betydelsefull del av kommunens historia. Området har därför pekats ut i kommunens kulturmiljöprogram. När detaljplanen togs fram för Järla var syftet ”att åstadkomma en småskalig stadsdel där bostäder och en mångfald av verksamheter integreras med minnen från industriepoken” I samband med planarbetet bedömdes områdets kulturhistoriska värden vara så betydelsefulla att stora delar av den industrihistoriska bebyggelsen försågs med skydds- och varsamhetsbestämmelser.

Den 1997-01-13 godkände Kommunstyrelsen, med vissa ändringar och tillägg start PM med program för detaljplan samt planavtal med markägaren. Kommunstyrelsens direktiv beträffande programmet var bland annat ”inga rivningar av äldre industribebyggelse utan sakliga och utförliga motiveringar i detaljplanarbetet.”

Till grund för planarbetet låg en inventering av den industrihistoriska bebyggelsen. I inventeringen har byggnaden på rubricerad fastighet betecknats med ”A”, vilket innebär ”omistlig byggnad”. Trots att byggnaden bedömdes ha kulturhistoriska värden, har man under planarbetet inte låtit skydda den med vare sig rivningsförbud, skydds- eller varsamhetsbestämmelser på plankartan. Orsaken till detta framgår inte av planhandlingarna.

Vanligen är endast planbestämmelserna juridiskt bindande. Planbeskrivningen har dock ett viktigt syfte när det gäller att tolka en detaljplan. I planbeskrivningen framhålls det kulturhistoriska värdet, ett bevarande av områdets småskalighet och mångfald, som en viktig del av planens intention.

Ett bevarande av den historiska industribebyggelsen är en högst elementär förutsättning för att Järla f.d. industriområde skall bevara sina kulturhistoriska värden och sin mångfald även i framtiden. Den kulturhistoriska värdering aktuell byggnad fick i samband med inventeringen är fortfarande aktuell och bör vara vägledande utifrån planbeskrivningens syfte och den tolkning av planbeskrivningen som medges.

I kommunen råder stort exploateringstryck och även Järla f.d. industriområde har påverkats av detta. År 2015 gavs lov för en genomgripande ombyggnad av flera av industribyggnaderna och rivning av verkstadshallarna. Ytterligare rivningar av kulturhistoriskt värdefulla byggnader påverkar områdets särart och karaktär negativt.

Att bevara områdets värdefulla byggnader handlar om att säkerställa stadsbyggnads kvalitéer för framtiden.

I tjänsten

Niss Maria Legars
Kommunantikvarie